וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יָשַׁן אָדָם בְּתְפִילִּין שֵׁינַת עֲרַאי, ודוקא ביום מותר, אבל בלילה אסור לישון אפילו שינת עראי, שמא ימשך, ורבי יעקב סובר שאין חוששים שימשך וגם בלילה מותר לשון שינת עראי (תוס׳ לעיל ע״א), ואין להעמיד שלדעת רבי יעקב מותר אף שינת קבע, שאם כן היה לגמ׳ לומר שהברייתא שאומרת שישנים בתפילין בין קבע בין עראי, היא כדעת ר׳ יעקב, והברייתא שרק שינת עראי מותר היא כדעת חכמים (ערוך לנר בדעת התוס׳). ויש שכתבו, שלדעת רבי יעקב מותר לישון אפילו שינת קבע ואין חוששים לא משום חשש הפחה ולא משום חשש קרי, וחכמים סוברים שאסור לישון שינת קבע משום חששות אלו (רא״ה; ריטב״א).

אָמַר רַב אָסוּר לָאָדָם לִישַׁן בַּיּוֹם יוֹתֵר מִשֵּׁינַת הַסּוּס, מפני ביטול תורה (רש״י), ואף שגם בלילה חייב בתלמוד תורה, מכל מקום ביטול תורה ביום חמור יותר, ולכן אף אם רוצה לישון ביום בכדי ללמוד בלילה אסור (שפת אמת, בדעת רש״י), אולם אם אנוס וצריך לישון, יכול לישון ביום ולפרוע על ידי לימוד בלילה (ספר המאורות). ויש שביאר, שאסור להמשיך את שנת הלילה בבוקר יותר משינת הסוס, מחמת שמצות קריאת שמע ותפילה היא מיד בבוקר (שפת אמת).

ובשבת, מותר לישון ביום משום ׳עונג שבת׳ (מאירי). ■ להלכה, בעל נפש יחמיר שלא לישון ביום, ובשבת מותר, אולם אם צריך לישון לצורך עבודת הבורא, יכול לישון אף ביום (משנ״ב ד, לו).

וְכַמָּה שֵׁינַת הַסּוּס שִׁיתִּין נְשָׁמֵי, יש שכתב, שהוא מעט יותר מחצי שעה (מחזיק ברכה להחיד״א - קונטרס אחרון או״ח ד, וראה שם דעה נוספת), ויש הסוברים, שהוא שלש שעות (שו״ת תפארת צבי או״ח, א), ויש הסוברים שהוא מעט יותר משלש דקות (ביאה״ל ד, טז). ■ להלכה, בעל נפש יחמיר מבין שיטות אלו כפי כוחו (ביאה״ל שם).

אַבַּיֵי חֲוָה נַיֵּים כְּדְמַעֲיֵיל מִפּוּמְבְּדִיתָא לְבֵי כּוּבֵּי, שהוא שיעור שש פרסאות (רש״י, וראה ערוך לנר ושפת אמת שטעות סופר הוא). ולדעת אביי דברי רב שאסור לישון ביום יותר משינת הסוס, אינו אלא מידת חסידות, ולכן לא נער בו רב יוסף רק קרא עליו את המקרא ׳עד מתי עצל׳ (אליה רבה או״ח ד, יא). ויש שכתב, שהמרחק בין פומפדיתא לבי כוכי הוא שתי שעות ושנים עשר דקות, והוא פחות משיעור שינת הסוס (שו״ת תפארת צבי או״ח, א, לדעתו ששינת הסוס היא שלש שעות, ראה ביאורנו לעיל בד״ה הסמוך).

תָּנוּ רַבָּנָן הַנִּכְנָס לִישַׁן וְכוּ׳ בַּלַּיְלָה חוֹלֵץ וְאֵינוֹ מַנִּיחַ דִּבְרֵי רַבִּי נָתָן, שלדעתו לילה זמן תפילין [ראה עירובין (צו, א) ורש״י שם], ולכן רק אם נכנס לישון צריך לחלוץ את התפילין (רא״ה), ונקט ׳ואינו מניח׳ אף שאמר שצריך לחלוץ, אגב הלשון שנקט ביום שאם רצה מניח (שו״ת משכנות יעקב או״ח לה). ויש שכתב, שמכפילות הלשון ׳חולץ ואינו מניח׳ משמע, שרק אם היה לבוש בתפילין מבעוד יום צריך לחלוץ, אבל להניחם בלילה לא, משום שסובר שלילה אינו זמן תפילין, אך אינו צריך לחולצם כשיגיע הלילה (הערות הגרי״ש אלישיב).

מִפְּנֵי שֶׁרְגִילִין בְּטוּמְאָה לֵימָא קָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי בַּעַל קֶרִי אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִּין, שהרהור מצוי בהם ויש חשש שיראו קרי (רש״י), וסוברת הגמ׳ שאם רבי יוסי לא היה אוסר למי שראה קרי להניח תפילין, לא היה אוסר לישון מחשש שיראה קרי (תוס׳ רא״ש), ויש שכתב, שהסובר שבעל קרי מותר בתפילין, סובר שאף בשעה שרואה קרי מותר בתפילין (ריטב״א). ויש שכתב, שלפי שהם רגילים בטומאה, הם בעלי קרי ולכך חולצים אף ביום, ומקשה הגמ׳ שהרי בעל קרי מותר בתפילין (ב״י או״ח, לח, בדעת הרמב״ם שמי שאינו יכול להינצל מהרהור פטור מתפילין).

בְּיַלְדִים וּנְשׁוֹתֵיהֶן עַמְּהֶן עַסְקִינַן שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לִידֵי הֶרְגֵּל דָּבָר, והוא קלות ראש האסורה בתפילין (רש״י), אבל משום הרהור לא נאסרו בתפילין (ב״י או״ח, לח, בדעת רש״י), ויש שכתב, שאינם יכולים להינצל מהרהור (ב״י שם, בדעת הרמב״ם). ■ להלכה, מי שאינו יכול להינצל מהרהור, אסור בתפילין [כדעת הרמב״ם] (שו״ע או״ח לח, ד).

מְשָׁנָה. שְׁתֵּי כוֹתָבוֹת וּדְלִי שֶׁל מַיִם, דוקא דלי של מים ששתיית מים אינה מחשיבה את אכילת הכותבות לאכילת קבע, אולם אם היה שותה יין, זה היה מחשיב את אכילת הכותבות כאכילת קבע וחייב בסוכה (מאירי לעיל ע״א), ושתיית מים נחשבת לעראי רק באופן שהשתיה היא בפני עצמה, אולם שתיית מים בתוך הסעודה, אינה נחשבת לעראי ואין לשתות מים מחוץ לסוכה כשהוא בתוך הסעודה (שעה״צ תרלט, כט).

אוֹכֶל פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה נָטָלוֹ בְּמַפָּה, לא נגע באוכל עצמו מחמת נקיות (רש״י), ויש שכתב, שכיון ששתם ידים יש להם דין שני לטומאה ופוסלת את התרומה (ראה שבת יד, ב), ורבי צדוק שכהן היה אוכל חולין בטהרת תרומה, ולא רצה לפסול את האוכל (תוס׳), שאף פחות מכביצה מקבל טומאה לעצמו ואינו מטמא אחרים (ביאור הגר״א או״ח קנח ב, ו, בדעת התוס׳, וראה מג״א שם). ויש שכתב, שהאוכל היה תרומה ולכך מותר לכורכו במפה בלא נטילת ידיים, שמחמת חומר התרומה אדם נזהר מלגעת באוכל, אבל בחולין אם אוכל על טהרת תרומה או על טהרת הקודש, אסור לאכול בלא נטילת ידים ולהסתמך על כריכת מפה, משום שאינו מקפיד על נגיעתו (מאירי בפי׳ ראשון).

ודעת רבי צדוק שרק משיעור כביצה צריך נטילת ידיים, משום שסובר כרבי יהודה שפחות מכביצה פטור מברכת המזון והוא הדין שאינו צריך נטילת ידיים, או שכיון שפחות מכביצה אינו מקבל טומאה, לא גזרו בו נטילת ידיים (ביאור הגר״א או״ח קנח ו, בדעת הרוקח). ■ להלכה, האוכל פת פחות מכביצה, יטול ידיו ולא יברך (שו״ע או״ח קנח, ב) כיון שלהלכה מברכים ברכת המזון בכזית, וספק אם דבר המחייב ברכת המזון מחייב נטילת ידיים או שרק אם מקבל טומאה מחייב נטילת ידיים (ביאור הגר״א שם, ומשנ״ב שם, ט).

גְּמָרָא. אִם בָּא לְהַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ מַחֲמִיר וְלֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם יוּהֲרָא, ואינו נחשב כמי שפטור מהמצוה ועושה שנקרא הדיוט (ר״ן יא, א מדפי הרי״ף), שרק אם פטור מעצם הישיבה בסוכה כגון באופן שירדו גשמים נחשב הדיוט, אבל כאן אינו פטור מהסוכה עצמה ורק עצם האכילה עצמה פטורה מחמת שהיא אכילת עראי (ביאה״ל תרלט, ז). ויש שכתב, שאין באכילת עראי בסוכה יוהרא כיון שאינו ניכר שהיא אכילת עראי, שהרואה יחשוב שקבע סעודתו עליה וחייב בסוכה, ולכן אינו נקרא הדיוט (מהר״ץ חיות).